

Bitófa nélkül

Töprengések, monológok a halálbüntetésről

„Ilyen az élet!”

(*Ned Kelly ausztrál útonálló utolsó szavai az akasztófa alatt.*)

„A halálbüntetés kegyetlen, s bosszút lehelő, mint maga a bűn!”

(*Szemere Bertalan*)

A börtönirodalomban gyakori téma, hogy koronként, országoként a büntetések mely változatait tartották a legcélszerűbbnek, hányféleképpen módosították azokat a társadalmi szokásokhoz, politikai követelményekhez igazodva. *Marcus Antonius* például idegesítették Cicero gunyos beszédei, ezért bérgyilkosokkal megölette a híres római szónokot (Kr. e. 43-ban), fejét és kezét közszemlére tették a városban. Antonius felesége külön élvezettel tépte ki a bölcselő nyelvét, majd többször átdöfte hajtűjével.

Rettegett Iván cár állítólag három feleségét ölette meg a nyolc közül, első fiát saját kezűleg szúrta le. *Báthory Erzsébet* magyar grófnő fiatal lányok vérében fürdött, 610 gyilkosság elkövetését bizonyították rá. *Tiberius* római császár indulatai sem ismertek korlátokat; kínoztatta, kivégeztette szeretőit, végtagjait tördelte össze azoknak, akik nem fogadták kellően lelkesedve parancsait. Ha *Timur Lenk* mongol hódító jelenlétében bárki is tréfálkozni merészt, azonnal megölette. *Nagy Péter* orosz cár a saját fiára mondta ki halálos ítéletét, amikor az szembeszegült törvényeivel. Hozzá hűlenné lett skót szeretőjét, *Mrs. Hamiltont*, lenyakasztatta, és fejét sós vízben tartósítva az ágya mellett őrizte évekig.

Az ősközöségtől a huszadik század végéig gyakorta cselekedhettek másként a hatalmon lévők, mint az alattvalók, még azt követően is, hogy számos országban elfogadták a mindenkit megillető emberi jogok törvényét. A büntetéseknel döntő változás, hogy a korábban igen gyakran alkalmazott halálos ítéletek számát csökkentették.

A börtönrendszerek és büntetési nemek fejlődéstörténete főleg azért elgondolkodtató a ma emberének, mert évszázadokon, évezredekken át könyörtelen jogszabályok tucatjai adtak lehetőséget felnégyelésre, lefejezésre, kerékbetörésre, akasztásra, agyonlövésre, megcsonkításra. A korai kapitalizmus idején kezdték latolgatni Nyugat-Európában, hogy komoly haszonnal kecsegtet a rabmunka, és a kazamaták, tömlőcök lakóit robotra foghatják. Kevesebb közbűntényest végeztek ki, ám a politikai ellenfelek továbbra is arra törekedtek, hogy örök fogságra, száműzésre, halálra ítéljék a velük szemben állókat. Csak az eszeveszett diktátorok merték nyíltan halomra öldösní a veszélyesnek nyilvánított népcsoportokat, máskéntgondolkodókat.

Hazánkban már *I. István* rendelkezett törvénykönyvében az elzárásról, de fenyítőházak építésével, fenntartásával egészen a XVII. század végéig nem törődtek, mert a kegyetlen gonosztevőkkel gyorsan végeztek, a kisebb vétkekkel gyanúsítottak pedig elfértek a földesurak várpincéiben, illetve később a megyei fogházak celláiban. Érdekes, hogy *Kölcsey Ferenc*, *Kossuth Lajos*, *Deák Ferenc*, *Szemere Bertalan* és felvilá-

gosultabb társaik közül néhányan már felvetették a halálbüntetéssel kapcsolatos diszputák szükségességét. Talán olvasták *Cesare Beccaria* olasz büntetőjogász 1764-ben megjelent könyvét erről a témáról, esetleg hallottak a körülötte kialakult hatalmas vitáról, amelyben részt vett Hegel is. A nagy német filozófus kívánatosnak és szükségesnek tartotta a kivégzéseket, de csak végső esetben.

A halálbüntetés eltörlését követő *abolicionista mozgalom* tagjai a XIX. század második felében is nekilendültek, hogy az európai országok parlamentjeiben minél több képviselőt állítsanak maguk mellé, de *Alphons Karr* híressé vált kijelentése: „*Kezdjék a gyilkos urak!*” (mármint az emberölések abbahagyását), hosszú évtizedekre véget vetett törekvéseiknek. Csak a második világháborút követően kerülhetett néhány helyütt terítékre, hogy változtatni kell a halálbüntetések korábbi gyakorlatán: megszüntetni vagy csupán a rendkívüli esetekben végrehajtani azokat. Az élharcosok arra hivatkoztak, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948) valamennyi embernek megadja az élethez való jogot (3. pont), és az 1966-ban kelt Paktum leszögezi: „*Önkényesen senki nem fosztható meg az élettől!*”

Fura helyzet, hiszen a különböző országok büntetőkódexeiben a halálbüntetés nem tudományos jellegű, kizárólag politikai ügy, mert végrehajtani akkor lehet, ha a kegyelmet elutasítja az adott állam elnöke. Más esetekben viszont soha nem bírálják felül a bírói ítéleteket. A halálbüntetés ellenzőinek malmára hajtotta a vizet, hogy 1968-tól az ENSZ konzultatív csoportja melléjük állt és részben ennek tulajdoníthatóan az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága Amerika összes államára kötelező

érvénnyel döntött a kivégzések eltörléséről, de rövidesen változtatni kellett az állásponton, mert jó néhány helyütt alkotmány-sértőnek találták a határozatot.

Magyarországon 1989-ben mondta ki az Alkotmánybíróság, hogy nem lehet többé (!) hóhér után kiáltani, de ekkor komoly szerepet játszhatott a félelem: majdnem valamennyi komolyabb rendszerváltás velejárója a leszámolás. Könnyedén lehet bitóra küldeni a hatalomra veszélyeseket, a múltbéli politikai, gazdasági, társadalmi cselekményeikért felelősöket, és megerősödhet a törvényesített bosszú lehetősége. Ami azt illeti, az addig érvényben lévő jogszabályok némelyike lehetőséget is teremtett volna arra, hogy összemossanak eseteket.

Az emberbarátinak nevezett alkotmánybírósági döntés viszont rengeteg baj okozója lett: azóta rohamosan növekszik a bűnözés. Emelkedik a szándékos emberölés miatt felelősségre vontak száma: 1995-ben 206-an, egy évvel később 237-en voltak, de az 1997-es esztendőben sem várható javulás, éppen ellenkezőleg. A statisztikai adatok szerint a brutálisan, aljas indokból, fiatal- és gyerekkorúakkal, öregekkel, védekezésre képtelen betegekkel szembeni bűncselekmények gyarapodása miatt fokozatosan erősödnek az állampolgári követelések, hogy állítsák vissza a halálbüntetést. (A felmérések alapján a lakosság bő kétharmada erre szavazna!)

De hogyan látják ezt az érintettek? A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön zárkájában jogerősen büntetésüket töltő rabokkal, szám szerint hat + eggyel beszélgettem életükről, véleményükről; milyen érzéssel vennék tudomásul, hogy nem kapnának kegyelmet. (A plusz egy írott szavait adta közre.) Előljáróban még annyit: külön-külön-

lön alaposan részleteztem valamennyiüknek tanulmányom célját, rövidítve elmeséltem nekik a bevezetőben leírtakat, nevezetesen: hogyan alakult, formálódott a halálbüntetés eltörlésével, megtartásával, visszaállítási törekvéseivel kapcsolatos vélemények ütköztetése. Valamennyiük engedélyezte személyi adataik megemlítését, az általuk elmondottak közreadását. A monológok teljesebb képet adnak az elkövetők „milyenségéről”.

„Engem rengeteg sérelem ért...”

„A történelem és a statisztikai adatok a napnál fényesebben bizonyítják, hogy Káin óta a világot büntetéssel sem meg nem javították, sem meg nem félemlítették.”
(Marx Károly)

– Iparoscsaládban nőtem fel, szobafestő és mázólok szakmát szereztem, kisiparos lettem. Kovács Géza a nevem, 1958. február elsején születtem, rendes körülmények között éltem, megnősültem, van egy nagykorú lányom. Válásom után, 1990-ben anyámhoz költöztem, és röviddel később, 1991 novemberében tartóztattak le gyilkosságért, aminek elkövetését mind a mai napig nem ismerem el. Tíz évet kaptam... de miért? Annyit tettem, hogy kihívtam a mentőket és már menni akartam, amikor mondták, jönnék mindjárt a rendőrök, akik rögtön letartóztattak, vittek vérvételre, összevissza. Három nap múltán tudtam meg, hogy 48 késszúrás van az illetőn. Én akkor 33 éves voltam, a nő 57 éves, de fontosnak tartom ismételtetni, hogy a jó szomszédságon kívül semmiféle más kapcsolat nem létezett közöttünk. Olykor segítettem neki, legfőképpen addig, míg élt a rokkant

férje: emelgettem a fürdetésnél, bevásároltam. Azt nem tagadom, hogy későbbiekben is bementem hozzá néha, iszogattunk, beszélgettünk, ennyi. Azon a napon is ez történt, igaz, eléggé sokat fogyaszthattunk, mert egyszer elmentem újabb adagért.

Különös kegyetlenséggel elkövetett emberölésért ítélték el úgy, hogy nem is vettek tőlem ujjlenyomatot, bár a kés is meglett, de nem a lakásban lévő készlethez tartozott. A vádirat csupán annak alapján készült, hogy én tartózkodtam a helyszínen és magam jelentettem a gyilkosságot. Az ügyész arra hivatkozott, hogy gyakran iszogattam az áldozattal, és hiába hajtogatam a lényegét: amikor az eset történhetett, alaposan berúgva aludtam a konyhaasztalra dőlve. Eközben érkezett a másik szomszéd, és az asszony vele koccintgatott tovább. Ezt én nem láttam, arra viszont emlékeztem, hogy bejött hozzám a nő és azt újságolta, öngyilkos akar lenni a pasas, mert válni akar tőle a felesége. Engem azonban nem érdekelt, pihenni akartam, legyintve mondtam: akkor menjen a kiserdőbe.

Körülbelül húsz perc múlva ébredtem fel és botorkáltam át a szobába, ahol láttam, hogy a földön fekszik hasra fordulva. Amikor igyekeztem felemelni, véres lett a térdemen a nadrág, meg a kezem, de sehol másutt. Ha én szurkálom össze, akkor nem így nézek ki, hiszen nyolc bökés ment a szívre, ugyanennyi a fejre, a többi pedig szanaszét. Behúztak engem nagyon a csöbe, mert a férfi felesége nyomozó, és amíg engem előzetesen tartottak, elváltak, aztán a pasas sietősen elhagyta az országot. A kihallgatásokon persze hiába tiltakoztam, a bírósági tárgyaláson a pacák meg sem jelent, a volt felesége pedig idegbetegként remegett, de becsületére legyen mondva, engem nem tartott bűnösnek, mellébeszél. Sokáig hú-

zódott a vizsgálódás, ennek dacára vékonyra sikerült. A jogerős ítélet is későn született, 1994. április 14-én, de nem sikerült egyértelműen rám bizonyítani a gyilkosságot.

Sajnos, elég gyámoltalanul viselkedtem és nem hozakodtam elő a magam véleményével, ezt a végére tartogattam, aztán senki nem hitt nekem majd' harminc hónap múltán. A férfi egy baleset következtében rokkant lett és teljesen impotens. Az asszonya nem akarta a szennyest kitergetni, ezért az idős nőnél fogadta alkalmi ismerőseit, amire valahogy fény derülhetett. Szerintem ezt akarták tisztázni akkor, de összeveszték, a kés is tőlük való volt, amit állítólag korábban adtak kölcsön. Hogy bizonyítsam ennek az ellenkezőjét?!

Kapcsolatom nem szakadt meg anyámmal és a lányommal, rendszeresen kapok csomagot, van munkám, spájzolhatok, ebből a szempontból nincs semmi bajom. Csak annyi, hogy nem tartom magam bűnösnek, tehát okkal reménykedem a kedvezményben, esetleg amnesztiában, persze ez is amolyan börtönbetegség, mert a többszörösen visszaesők, a különös kegyetlenséggel, előre megfontolt szándékkal, aljas indokból öldöklők is vágyódnak erre, miközben ők valóban elkövették szörnyű tetteiket és röhögnek a megbocsátókon. Szegeden együtt voltam olyanokkal, akik a gyilkosság után megerősszakolták áldozatukat, lehettek bármilyen idősök. Na, ezektől nem sajnálnám a kötelet, tiszta állatok. Látnia kellene az 1989-es módosítás miatt kegyelmeben részesülteket, még az öröknek is nekimennek, nem törődnek semmivel.

Ezek nem érdemlik meg az életet, hiszen szabadulásuk után rengeteg gond lesz velük, nem is említve a majdani vétlen áldozatok kinszenvedését. A mostani és a jövőbeni kormánynak is tartania kellene ma-

gát ahhoz, amit Kádár mondott: „Végre összesöpörtem a szemetet, csak nem fogom szélnek engedni!” Hogy ez mikori véleménye és kikre vonatkozik valójában, fogalmam sincs, én ezt az imént említett bűnözőkre értem. A magam esetét említve: ártatlanul kerültem börtönbe, és minden erőmmel bizonyítani akarom igazam. Azt sem tagadom, hogy van bennem bosszúvágy, szabadulásom után szeretnék találkozni vádlóimmal, az ellenem tanúskodókkal, a bírámot is jobb lenne egynyolcvannal lennie, a föld alatt látni!

– *Körző Frigyes* vagyok, 1969. június 28-án születtem. Először 1984-ben kerültem a fiatalkorúak intézetébe, és az egy évet betörésért kaptam. Alig később, 1989-ben ismét betörés, testi sértés, újabb 12 hónap, de a nyomozati idő alatt szabadlábban voltam és eközben számtalan lopást, betörést követtem el, ezért 3 év négy hónapra emelték az ítéletet, és 1993-ban hagytam el a börtönt. Öt hónapig maradhattam szabadlábban, ezalatt kapcsolatba kerültem egy családdal, ahol élettársi viszonyt alakítottam ki a lányukkal. Itt mindenki lopott, nekem is feladatokat adtak, hogy maradhaszak. Ezért két évet kaptam, 1995 augusztusában engedtek el, de még abban a hónapban megszürtam egy nőt!

Valójában intézetben nőtem fel, apám meghalt, anyám még él, de nem tartom vele a kapcsolatot, ezt ő sem akarja, kurva, nem kötődik senkihez. Nyolc általános iskolát végeztem, tanulni nem szeretek, olvasni viszont annál többet. Utolsó szabadulásomkor nem az élettársamhoz és családjához mentem vissza, bár nagyon hasonlókhöz költöztem. Próbálkoztam mindenfélével, és hiába kértem segítséget, min-

denki elutasított, még a papok is, mert azt hitték, hogy hazudok. Forrt bennem valami, de nem szemeltem ki senkit áldozatnak, csak egyfajta bosszúvágy hajtott: véletlenül mentem egy lakásba, eredetileg lopni akartam, amikor a 25 év körüli nő azt kérdezte, ki vagyok, mit akarok...

Azonnal szúrta! Eredetileg csavarhúzózt akartam magammal vinni a zárfeltöréshez, de nem találtam, így tettem zsebembe a kést. Az asszony nem tiltakozott, nem kiabált, pedig közöltem vele, hogy megölöm. Erőszakot nem követtem el rajta annak ellenére, hogy hálóingben volt. Itt bent gyakran kérdezik tőlem, hogy legalább miért nem dugtam meg hirtelenjében, hülyének is néznek, mert a nő azt vallotta, hogy elvittem tőle az ékszereit, rablógyilkosság kísérlete miatt emeltek ellenem vádat. Súlyosbító körülménynek vették a visszaeséseket, azt viszont senki sem kérdezte, hogy miért kerültem olyan gyakran börtönbe.

Reménykedem az amnesztiában, enélkül képtelenség élni. Különbösen is, ha ennek az államnak a legutóbbi két kormánya megbocsátott a politikai bűnözőknek, a tömeggyilkosoknak, futni és élni hagyott nálam sokkal veszélyesebbeket, akkor én is ábrándozhatok. A halálbüntetésről az a véleményem, hogy ezt mindenekelőtt az elítélt kérhesse úgy, hogy maga választja a kivégzés formáját. Máskülönbösen ellenzem az ilyen bírói döntést, hiszen akkor bűnöző mindenki, aki ebben részt vesz. Komolyan gondolom ezt, nem azért, hogy így nyugtatgassam meg a lelkiismeretemet. Szerintem csak azoknál lehetne kimondani a halálbüntetést, akik ezzel egyetértenek és személyes tapasztalataim alapján az arra érdemesek 15-20 százaléka így lenne ezzel. Engem soha nem befolyásol cselekedeteimben, hogy milyen büntetést kapok majd ér-

te, és nem félek a hóhértől. Amikor legutóbbára szúrta, valami nagy erő dúlt bennem, hogy vagy öngyilkos leszek, vagy megölök valakit, bárkit. Főlakaszthatnám most is magam, eszembe is jut, mert fogalmam sincs, hogy mikor érzek ismét késztetést valamiféle bosszúra. Képtelenség ezen a helyen őszintén beszélni az érzelmeimről, ki hallgat meg úgy, hogy hisz nekem? Rengeteg sérelem ért eddigi életemben és a lehetőségeimhez mérten rendszeresen olvasok lélektannal foglalkozó könyveket. Véleményem szerint a túl sokat szenvedettek némelyike képes lenne megváltozni a kinti világban, ha lehetőséget kapna erre...

– Lassan múlik a 13 év. *Bozi Ferencnek* hívnak, 1966. június 19-én születtem, testvéreim nincsenek, szüleim meghaltak. Két évet végeztem esztergályos ipari tanulóként, de az iskolát családi okok miatt nem fejeztem be. Betanított munkásként dolgoztam, és a nyolcvanas évek közepén pénzbüntetést kaptam garázdaságért, de 1988-ban életveszélyt okozó testi sértés miatt hat évre ítélték. A sértett túlélte a szúrását.

Kedvezményrel szabadultam 1993 januárjában, utána főleg alkalmi munkákból tartottam fenn magam. A rendőrség 1994 augusztusában tartóztatott le emberölésért. Hogy történt? Egész nap segítettem egy ismerősömnek, és elfelejtettem bemenni a munkanélküli-segélyért. A polgármester úr hozta estefelé személyesen a 9 ezer forintot, ehhez jött még a napszám, ennyivel a zsebemben indultam a kocsmába. Egyik ismerősöm ezt észrevette és követelte, hogy fizessék neki, mert senki nem ad neki kölcsön. Én ezt megtagadtam és kimentem a WC-be, ahová utánam jött. Veszekedni kezdtünk, belém vágta a kését, erre én is

megszúrtam. Engem a szívem környékén talált el, de nem éreztem különösebb fájdalmat. Visszaballagtam a söntésbe, és ott kérdezték tőlem, mitől vagyok véres.

Hazaindultam, ott ért a rendőrség, elvittek kórházba, megműtöttek, és a gyógyulásom után kerültem előzetesbe. A bíróság hirtelen felindulásból elkövetett emberölésért ítélte el, de számításba vették, hogy korábban is volt hasonló esetem, és akadt néhány garázdasági ügyem a letartóztatásom előtt is. Könnyű felbőszíteni, olyankor azonnal ütök, legyenek részeg vagy józan. A gyilkosság után nem éreztem semmi lelkiismeret-furdalást. Magára hagytam, mert el akarta venni a pénzem és ő szúrt először. A vizsgálat kezdetekor rögtön elismertem mindent, ezt viszont nem értékelték, sőt kétségbe vonták a jogos önvédelmet is. Nem lehetett bizonyítani, hogy ki kezdte, hiszen a sértett elhunyt.

Szerintem sokat kaptam, de tudom, régebben ezért halálra ítélték volna, amit nem helyeslek. Amit kaptam, az bőven elég az én esetemben, bízom abban, hogy szabadulásom után megjavulhatok. Más a véleményem a rablógyilkosokról, az öregekkel, gyerekekkel kegyetlenkedőkről, azokat végezzék ki, de akik jogos önvédelemből, esetleg hirtelen felindulásból oltottak ki emberi életet, essenek más mérlegelés alá. Magamnak nyolc évet tartanék igazságosnak, mert nem nyereségvágyból, fajtalankodás miatt öltem. Nem tagadom, itt benn is előfordul, hogy verekedek a zárkatársaimmal, most is egyedül vagyok. A közelmúltban öngyilkosságot követtem el, de a felügyelők észrevették és levágtak a kötélről. Hat nap fogdát kaptam érte, az viszont senkit nem érdekelt túlságosan, hogy miért akartam meghalni.

A nyaktilótól a „száraz guillotine”-ig

*„A halálbüntetést a kegyelmi kérelem elutasításának kihirdetését követő napon, zárt helyen, kötéllel vagy löfegyverrel kell végrehajtani.”
(Bv. jog. Főisk. Tank. 1983)*

A korábban említett hat + egy elítélt történeteiből ez a három sajátos példája a bv. intézetekben tapasztalható eseteknek. Az ártatlanság hangoztatása, a társadalom vádolása, az önvédelemre hivatkozás egyfajta kibúvó a felelősség elismerése, tudomásulvétele alól. Mostanában mindezek észlelhető gyakorisággal kiegészülnek azzal, hogy a szexuális indokból vagy a fiatalokúakat gyilkoló büntetését maguk a börtönlakók is keveslik. Az ő esetükben súlyosbítanának, nem sajnálnák az ítéletvégrehajtó verítékét; a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön „fenegyerekeiből” közel félszázat kérdezgetve, több mint negyedük helyeselné a kivégzés visszaállítását!

Angliában a halálbüntetés eltörlése után alig egy esztendővel fogták el a hírhedt Pennie-mocsár gyilkosait, életfogytiglanra ítélve a ferdehajlamú házaspárt, akik a házuk mögötti ártéren tüntették el a lakásukba csalt, és ott megölt gyermekeket. Feltételes szabadlábra helyezésüket 1973-ban a közvélemény óriási tiltakozására nem javasolta a belügyminiszter. A „leküzdhetetlen” nemi vágyáról híressé lett bostoni fojtogató sem került akasztófára, mert az évekig tartó bizonyítás végeredményére várva, 1973-ban három elítélttársá narkós kábulatban agyonszúrta. Amikor Chicagóban 1978-ban kézrekerítették a környék kölykeit öldöklő férfit, Illinois áll-

lam törvényhozása az 1979-ben megtartott tárgyaláson fölvetette, hogy bizonyos gyilkossági kategóriák esetében ajánlatos lenne visszaállítani a halálbüntetést. Franciaországban, a Német Szövetségi Köztársaságban is terítékre került már a '70-es években annak latolgatása, hogy a szadista, perverz vámpírok, sátánista szörnyetegek ne úszhassák meg sima börtönbüntetéssel vagy tébolydával.

Az elmebetegségre hivatkozás ragyogó érv az ügyvédeknek. Az olyan általános vélemény, hogy „Ilyet normális ember nem tesz!” nem orvosi minősítés: az erkölcs íratlan törvényeit összegzi, de vérbeli deviánsnak nincsenek morális megfontolásai, őt nem foglalkoztatja cselekedeteinek lelki súlya. Amikor azt kérdeztem az emberölések, a különös kegyetlenségek szándékos elkövetőitől, hogy szoktak-e álmolni arról a percről, mindahányuk válasza egyértelműen a tagadás volt, talán nem is értették kíváncsiságom okát. A szakemberek közül számosan hangoztatják, hogy létezik veleszületett bűnözési hajlam, és az ilyeneket könnyű lenne kizárni idejekorán, de a hivatalosnak minősített korlátok miatt nincs értelme a teljes szégyenérzet, vagy ami ennél is súlyosabb, az önvád teljes hiányát óvatosságra intő érvként papírra vetni.

A halálbüntetés híveit azonban csak a tények érdeklik, és azt szeretnék, hogy a büntetés igazságos legyen. A gyilkossági ügyekben jelentős szakmai sikert jelenthet a bírónak, az ügyésznek és a vádemeléshez szükséges adatokat összegző nyomozóknak, ha „simán” megy minden, de az ügyvédek is jelentősen növelhetik hímevüket a kiszabható szabadságvesztés komolyabb csökkentésével. Az esetleges kivégzések-nél még nagyobb lenne a tét valamennyi oldalon, és mind kevesebbeket érdekelne a

kriminológiai kutatásokban világszerte elfogadott, bizonyított valóság, hogy az elkövető javíthatósága úgy a 15. év környékétől pusztá ábránd, noha előfordulnak kivételek.

Hazánkban a Legfelsőbb Bíróság által hozott másodfokú döntésekben is lehetett olvasni 1989 előtt, hogy azért szabták ki a halálbüntetést, mert „az elkövető megjavítására nincs reális remény”. A másik oldalon viszont (bár nem a nagy nyilvánosság előtt) azzal is előhozakodtak a '80-as évek elejétől, hogy miféle érvek alapján dönti el a bíróság az ember javíthatatlanságát. Régebben, a kulisszák mögötti küzdelmekben helyel-közzel előhozakodtak olyan esetekkel, hogy a „zugló nyilasper” néven ismertté lett bűnügyben vádlotként szereplők egyike-másika, akik csak „elvi alapon” gyilkoltak és ezért megúszták az akasztófát, szabadulásuk utána példás módon beilleszkedtek a társadalomba. Vagy említhetjük a hadifogságból szököttek útközbeni eszeveszett öldökléseit, hogy utána tisztos férfikként éljenek évtizedekig, a leleplezésükig. Ezek azonban „pincebogár” tünetcsoportok, miszerint az obsitos katonák, idegenlégiósok, keretlegények olykor szükségét érzik a vérontásnak, ám a hétköznapi gyakorlatában más a „készítés”!

Kezdjük a legborzalmasabbal, amikor szülők ölik meg gyermekeiket. Az ilyesféle tettekre Magyarországon évente 20-25 esetben derül fény. Most ne részletezzük a kukába dobott, a világrajövetel után megfojtott, enyészetre vetett csecsemők sorsát, csupán az átlagosnál jelentősebb tettek némelyikét idézzük fel.

Sopronban egy öntödei munkás 1988. február 3-án azért ölte meg két éves fiát, mert sírásától nem tudott aludni. Egy bün-



tetett előéletű férfi nyugtatót adott mindkét nyolcesztendőes ikergyermekeinek, és pest-szentlőrinci lakásukban 1988. december 23-án baltával fejbe vágta őket. A fiatal, 23 esztendőes bácsalmási varrónő viszont 1989. szeptember 22-én agyonverte két-éves kislányát. Ismeretlen okból mérgezte meg két gyermekét 1995. február 10-én a budapesti Platán Szállóban egy pécsi asszony, majd látva 11 éves fia és a négy esztendővel fiatalabb leánya halálát, öngyilkos lett. A Baranya megyei Sikondán egy édesanya 1996. augusztus 29-én tizenhárom éves fiát és nyolcéves lányát fojtotta meg élettársa segítségével, utána egy hétig rejtegették lakásukban a fóliába csavart holttesteket. Aztán íme, 1997. áprilisának két nagy tragédiája: Budapesten két csöppnyi porontyát ölte fürdővízbe a 31 éves diplomás asszony. Alig pár nappal később a földühödött, igen jó anyagi körülmények között élő ruhakereskedő verte halálra kicsiny gyermekét, és szinte a fölismerhetetlenségig ütlegelte Romániából hozott feleségét.

Parányi, kiszolgáltatott, magatehetetlen emberkékről van szó, és ezek a cselekedetek messze nem hasonlíthatók ahhoz, amikor közeli hozzátartozók segítik halálba a kibírhatatlan szenvedéseket elviselhetetlennek tartó szeretteiket. Nincs szándékunk az eutanázia jogi szabályozatlanságaival foglalkozni, csupán azért tettünk parányi kitérőt, hogy érzékeltessük a „rész az egészhez” fontosságának lényegét. Ezen a sínen haladva még annyit, hogy az utóbbi esztendőben megháromszorozódott a veszélyeztetett korú fiatalok száma, egyre több a gyermek- és fiatalkorú bűnelkövető, de rohamosan emelkedik a sérelmükkel kapcsolatos események száma is. A pedofilek nyugodtan halászgathatnak a zavarosban, hiszen évente körülbelül ötezer tini tűnik el otthon-

ról, hogy aztán közülük tucatnyian pornófilmek szereplői legyenek, vagy a szerencsétlenebbeket „piacra dobják” a hazai, netán a külhoni „kocsisorokon”.

Vajon mivel magyarázható, hogy 1997 nyaráig Magyarországon pedofil bűncselekmény elkövetéséért senki nem töltötte megérdemelt büntetését bv. intézetben? Nem történt ilyesmi? Képtelenség ennek bizonyítása? Netán attól tartanak az illetékesek, hogy a börtönökben, fegyházakban még a legelvetemültebb elítéltek némelyikének is eszébe jut az a fölismerés, hogy ezt az undokságot belső macerákkal kell megtorolni? Hajdanán nem sokat tétozáztak ilyenkor a bírák. A napjainkban előforduló belga, francia szörnyűségek kapcsán érdemes említést tenni arról: Jeanne d’Arc főhadnagya, a későbbi tábornagy, Gilles de Rais abban talált élvezetet, hogy a karmai közé került gyermekeket, mielőtt nemi erőszakot követett el rajtuk, megkínozta vagy lefejezte. Az izgalmak csúcspontján kómába esett, és ezért több mint 120-an fizettek életükkel. A férfit máglyán égették el 1440-ben.

Fél évezreddel később azonban már életben maradhatott volna, hiszen a könnyörtelen vérszomj sem elegendő érv a halálbüntetést eltörlő államokban arra, hogy adott esetben a társadalom megvédhesse önmagát. Az abolicionisták szerint nem kellene a véres nyaktilók, mert a kivégzés brutális, ehelyett célszerűbbek a „száraz guillotine”-ok, mintegy kikerülvén a bírói tévedéseket. Ám – tegyük hozzá – lehetőséget is adva a gátlástalan bűnözőknek arra, hogy szabadulásuk után másokon torolják meg a börtönben ért, kapott sérelmeiket. A veszedelmes piromániás így kaphattak fűtői munkát legrangosabb közgyűjteményünkben: a véletlen szerencsének köszönhető, hogy nem égett porig az épület-

ben lévő könyvtár és múzeum. A kemény felelősségre vonástól finnyáskodók persze nem akarják elismerni, hogy az áldozatoknak teljesen közömbös a fiskális dilemma, vajon az erőszakoskodó, fajtalanokodó, különös kegyetlenséggel öldöső tényleg gonosz ember, vagy csak tébolyodott... Az ezredforduló vége felé számosan vélik úgy – ísmét! –, hogy a halálbüntetéssel nem a „megtorlás” vágyát elégítenék ki, sokkal inkább a jogosnak vélt igazságérzetet.

„Hogyan kell ölni...?!”

„Amíg az elavult büntetőrendszer nem zárkózik fel a korszerű bűnözés színvonalához, inkább szabadon maradunk!”

(Pesti vicc, 1997)

– Alig a nagykorúságom után fogtak el 1974-ben tiltott határátlépési kísérlet miatt, ezért hathónapi ref.-et kaptam. Pécsi vagyok, *Dalos Pál* a nevem, 1953. június 14-én születtem, vasbetonszerelő a szakmám és érettségim van. A rendőrségi felügyeletet éveig nem vették le rólam, ezért nehezen találtam tisztességesebb munkát, mert a személyi igazolványomban ott volt a pecsét. Hiába tanultam, akartam rendesen dolgozni. Bevételeimet vagyonellenes bűncselekmények elkövetésével pótoltam, elkaptak, és innét sorozatban folytatódta az ügyek. Első szabadulásom után '81-ben két év két hónapra ismét börtönbe kerültem, aztán '85-ben tizenkilenc hónap csontig, '89-ben ismét vagyonelleni, amit újabb követett '91-ben, amiből '93-ban szabadultam feltételeesen. Ezt követően '94 decemberében letartóztattak emberölés vádjával.

Amikor legutolsó büntetésemet letöltve kijöttem, addigra a szüleim eladták kö-

zös lakásunkat és fedél nélkül maradtam. Egy helybéli ismerősömhöz költöztem, és alig később élettársi kapcsolatba kerültem Eleonóra nevű lányával, aki terhes lett tőlem. Én akkor negyven voltam, a hölgy 26 éves. Volt állásom, igyekeztem visszailleszkedni a társadalomba, és a fizetésemből kibéreltem a mellettünk lévő lakást, oda költöztünk a lány apjától. Azon a bizonyos napon élettársamat hazafelé jövet behívta valamilyen indoklással a közeliünkben lévő szomszéd, itallal kínálta, de a pohárba gyógyszereket tett, amit Eleonóra szervezete nem bírt. Elájult, haldoklott, a férfi, a későbbi áldozat mégsem hívott mentőket, csak nézte kínlódását. Aznap éjszaka a barátnőm nem jött haza, s mert kora hajnalban dolgozni indultam, az apjára bízam a keresést. Ő tudomást szerzett arról, hogy ehhez az 56 éves aglegényhez tért be, ahonnet nem jött ki. Valóban ott találta haldokló lányát, s kérdésére a férfitől azt a választ kapta, hogy a lány öngyilkos akart lenni, ezért szedte be a tablettákat.

Apósom értesítette a mentőket, sajnos későn, az asszonykámom már nem lehetett segíteni, pár nappal később meghalt a kórházban. Szombaton kaptuk a táviratot, kicsit italoztunk utána, és a kocsmából jövet közölte velem a barátom, hogy felkeressük az illetőt, elmondjuk neki, mi történt. Nem akartam részt venni ebben, de végül beleegyeztem: kezdetben csöndesen beszélgettünk és csak akkor kezdődött a veszekedés, amikor a későbbi áldozat elmondta, ő tett gyógyszereket Eleonóra poharába. Most nem részletezem az egészet, aminek emberölés lett a vége. Büntársam tíz évet kapott, én 12-t, mert visszaesőnek minősítettek és hozzátették a korábbi kedvezményt. Bár részemről nem bizonyították a szándé-

kosságot, elutasították a hirtelen felindulásból elkövetést is.

Ha a régebbi Btk. szerint mondják ki az ítéletet, minden valószínűség szerint felakasztanak, mert a törvénymódosítás előtt kíméletlenül bántak azokkal, akiket korábban már „megmértek” államellenes magatartás miatt. Én, ugye, ref.-es voltam évekig, és ez önmagában is súlyosbító körülménynek számított hajdanán. Mindettől függetlenül az a véleményem, hogy a kivégzés olyan felelősségre vonási forma, amit bizonyos esetekben alkalmazni kellene mostanában is. Például amikor a vagyonelemi bűncselekmények gyilkossággal párosulnak, vagy kajakra vesznek alig tizenéveseket és utána megölik a fajtalankodásra, közöszlésre kényszerítetteket. A fegyházások között szigorúan elkülönülök a gyilkosoktól, mert azt érzem, hogy életem végéig viszem magammal a lelkiismeret-furdalást, de akikkel együtt vagyok különféle emberölésekért, másabbak, jó néhányszor kérdezik tőlem a garázdaságért párszor már elítéltek is: Hogyan kell ölni...?! Mit feleljek erre?

Hadd tegyem hozzá, ezek a rabok valójában gyávák. Könnyedén kioltják bárki életét, de amikor a magukéről van szó, remegnek. A gyengékkal szemben nagylegények és nem mérik fel tettük következményeit, különösen újabban, hogy tudják, nincs kötél, idő előtt szabadulhatnak, aztán bosszút állhatnak. Ezért reménykednek amnesztiában, nem azért, hogy megváltozzanak. Sajnos, a kedvezmények elbírálásakor nem kérdezik meg a szűkebb környezetben lévő elítélteket, hogy mi a véleményük társukról, és ezzel magyarázható a nevelők gyakori melléfogása. Általában a rablógyilkosok, a fajtalankodók a legszorgalmasabbak, sikeresen alakoskodnak éve-

kig, de csak a fegyházban tisztelik a törvényt, a kinti életben akár néhány óra múlva tétovázás nélkül ölnek!

– Az általános iskola elvégzése után a villamoshálózat-szerelő szakmát tanultam, de családi okok miatt nem fejezhettem be. Anyám és a nevelőapám sokat ittak, rám maradt a két féltestvérem nevelése, őrzése. *K. László* vagyok, 1976. május 3-án születtem, és katonaidőmet a határőrségnél töltöttem, szakaszvezetőként szereltem le húsz-évesen, utána rögtön találtam munkát Budapesten, naponta hoztak-vittek, nem laktam messze. Házunkból elköltözött anyám az élettársával és féltestvéreimmel, majd alig később értesítést kaptam a polgármesteri hivataltól, hogy magamhoz vehetem a kórházból a mindkét lábával amputált apámat, ha az épületben kialakítok egy neki alkalmas részt. Vállalkoztam erre, és barátaimmal hozzákezdtem a tatarozáshoz, a tetőszerkezet cseréjéhez. Kora reggeltől dolgoztunk, de közben jócskán iszogattunk mindenfélét. Emlékezetem szerint délután elaludtam és késő este ébredtem, amikor már senki nem volt nálam.

Úgy gondoltam, elindulok a hátsó részen a szomszédhoz a kertek alatt, és menet közben ott találtam földön fekvő a mellettünk lakó 85 éves asszonyt. Fölkaptam, hogy a mentőkhöz vigyem, de annyira részeg voltam, hogy ez nehezen sikerült, többször is elbotlottam, kiesett zsebemből a pénztárcám, amit később megtaláltak a helyszínen, és ez lett az egyik legfőbb bizonyíték ellenem. A rendőrségen, majd a bíróságon aljas indokból elkövetett gyilkossággal vádoltak, hogy nemi erőszakot követtem el az idős nőn, és megfojtottam. Ezért 14 évet kaptam.

Az az igazság, hogy nem emlékszem semmire, ötven-ötven százalék, hogy megtörtént vagy sem. Vittek engem pszichológushoz, és a szakvélemény szerint amnéziában, valamint személyiségzavarban szenvedek, amit elhiszek, ha sokat iszom. Egyébként kétségesnek tartom, mert a sergben nem értem volna el komoly sikereket. Ez az első bűntényem, mégsem hittek nekem, még az anyám is ellenem vallott, apám viszont nem. A nemi erőszak és az emberölés megtörtént, valaki elkövette, az ítélezők szerint én. Az ügyész 24 évet kért, de mint fiatal felnőttnek tízzel kevesebbet adtak, viszont ennyivel tiltottak el a közügyek gyakorlásától, tehát kijött a javasolt büntetés.

A rendőrségen sokat gondolkodtam az egészen: vállaljam-e annak ellenére, hogy nem feltétlenül én követtem el? De tagadhatok-e a végtelenségig, amikor nem emlékszem semmire és esetleg jogosan vádolnak? Erősebb volt bennem a segítőszándék. Beismeréssel azt akartam, hogy derüljön ki az igazság, és amennyiben tényleg én vagyok a gyilkos, büntessenek ennek megfelelően, ellenkező esetben viszont lehessen ártatlan. Ez nem jött össze. Arról sokat hallottam már az előzetesben is, hogy ilyesféléért régebben hóhért küldtek volna rám, bár esetemben a korom miatt ettől talán nem kellett volna tartani.

Egyébként jogosnak tartom a halálbüntetést az előre kitervelt és kegyetlenül végzett eseteknél, a rablógyilkosságoknál, vagy az enyémhez hasonló cselekmények elkövetőinél, de az a véleményem, hogy az én esetem csak botlás. Nekem még adni kell egy esélyt. Gyakran eszembe jut: mit választottam volna, ha teljes életfogytiglanra vagy halálra ítélnék? A benti tapasztalatok teljes birtokában most a kivégzés

tartanám jobbnak. Pár esztendő után szinte mindenki elaljasodik, bár másképpen. Magamon naponta észre veszem, hogy egyre nehezebb kordában tartanom az indulataimat. Szabadulásom után az idegenlégióba akarok jelentkezni, míg nem leszek túlkoros. Tudom, hogy ott alkalomadtán ölni kell, de kényszerből, parancsra, és az egészen más. Az erőszakot hivatalosnak tekintik és fizetnek érte!

– Tulajdonképpen intézetben nevelkedtem, ahol hat általánost végeztem. Mementem a szüleimhez is, de nem mindig tartózkodtam náluk. Komolyabb összetűzésem 1994. májusáig nem volt a hatóságokkal, első betörésemet ekkor követtem el, és a helyszínen találtam egy vadászpuskát, száz tölténnyel, amiket magammal vittem. A következő hónapban indultam büntársammal az M7-es autópályára Kápolnásnyéknél, hogy megállásra kényszerítsünk személykocsikat, és azokat kiraboljuk. *Elbert Géza* a nevem, 1973. szeptember 19-én születtem, alig múltam húsz, amikor elhatároztuk gyerekkori cimborámmal, hogy pénzt szerzünk. Iszogatás közben jött az ötlet, de az elemlámpánk nem működött, pedig azzal akartuk félreállítani a közlekedőket. Mondtam is a havernak, hogy halasszuk máskorra, azonban hiába erősködtem, biztatgatott.

Az első autóra rálöttem, sikertelenül, igaz, mint később kiderült, pár kilométerrel odébb kiszaladt a levegő a jobb oldalon lévő két kerékből. A következő próbálkozás is eredménytelen maradt, csak harmadjára sikerült megállítani a közeledőket. Konferenciáról hazatérő orvosok ültek a járgányban, szerencsére túléltek valahányan, mégis több emberen, nyereségvágyból elkövetett emberölési kísérlet, löfgyverrel

való visszaélés, valamint a közúti forgalom veszélyeztetése miatt emeltek ellenem vádat másfél évnyi előzetes után, pedig a helyszínt rögtön elhagytuk, megijedtünk a zajtól, és nem fosztottunk ki senkit.

Sajnos, éppen az ismerősöm mártott be, ezért megfogadtam az elsőfokú tárgyalás után, hogy ő sem úszhatja meg. A pótnyomozást követően három és fél évet kapott a haver, én viszont majd a négyszeresét, 2003-nál korábban nem szabadulhatok. Bízom a kedvezményben, pontosan 30 éves lennék akkor, és hiszek abban, hogy megváltozhatok. Nem tartom megrögzött bűnözőnek magam, csak az élet vitt magával. Szüleim rokkantnyugdíjasok, nem tudtak támogatni. Hiába dolgoztam többé-kevésbé rendszeresen, a főnököm keveset fizetett, alig futotta ruházkodásra, szórakozásra. Nem akartam én nagyobb összeget, alkalmanként csak pár ezer forintot.

Érdekes, hogy amikor meghúztam a ravaszt, eszembe sem jutottak a várható következmények, a büntetés sem, gondolkodás nélkül lőttem. A rendőrségi fogdán viszont annál gyakrabban latolgattam a lehetőségeket, mert éreztem, hogy nem úszom meg egy tízesnél kevesebbel. A kivégzéssel eleve nem törődtem, hallottam arról, hogy eltörölték, de itt a börtönben annál inkább érzem a halálbüntetés szükségességét. Jómagam nem lázadok a fegyház fokozat ellen, megcsináltam a balhét, legyen, elsőbűntényes vagyok, kibírom, de rengetegen vannak körülöttem a legundorítóbb figurákból. Ezért lázadozom néha és tartom soknak a saját ítéletem, a mocskokéhoz képest öt-hat évet érdemelnék.

Néha álmodom az amnesztiáról, bár az is megfordult a fejemben, hogy mit tennék, ha holnap elengednének, miért fogadjam el a korai kegyelmet? Ebben talán közreját-

szik az is, hogy mire számíthatok a kinti életben, mert engem nem vár senki. Apám, anyám öregotthonba került, eladták a házat is, mert szükségük volt a pénzre. Csomagot senkitől nem várhatok, de nem is akarok. Dolgozom, van miből spájzolni, szűkösen futja a saját szükségleteimre. Igyekszem tudomásul venni a körülményeket, lehetőségeket, szabályokat, hiszen pontos elképzeléseim vannak a jövőről és ezek nem kapcsolódnak a bűnözéshez. Tapasztalataim szerint a bentlévők döntő többségét a majdani balhék foglalkoztatják, kezdve az erőszakos fajtalankodástól a nyereségvágyból elkövetett gyilkosságokig. Ezeknek tényleg szó szerint életfogytot kellene adni, maradjanak örökké börtönben, ha már nincs halálbüntetés...

Azért bűnhődött, amit megcselekedett

*„Szegődik az ember madárnak s dobnak
utána követ. Szájukból fegyver származik,
szívemre célzott gyűlölet.”*

(Ratkó József)

A szocialistának nevezett társadalom legfőbb büszkesége volt a közbiztonság, és (tegyük hozzá) nem is ok nélkül, hiszen nem a polgároknak kellett védeni önmagukat az erőszaktól. Előfordultak gyilkosságok, rablások, léteztek stricik, markecolók, prostituáltak és ezzel párhuzamosan hatósági túlkapasok, de ... A halálbüntetéssel foglalkozó viták során a gazdaságilag fejlett államok többségében tévedhetetlenül kimutatták, hogy bizonyos esetekben a kivégzés lehetőségének lehet fokozott visszatarató hatása, ugyanakkor általában nem hatásosabb eszköz a többenél, ezért komolyabb kockázatok nélkül megszüntethető.

A nemzetközi, még pontosabban: a nyugat-európai joggyakorlatot tekintve már nem téma az igen, hiszen manapság nincsenek kivégzések olyan országokban sem, ahol a hetvenes évek elején a lakosság 80 százaléka ellenezte a halálbüntetés eltörlését. Napjainkban sok helyütt ismét nekiveselkedik a közvélemény, hogy a törvényhozók változtassanak a büntetőkódexeken. Nézzük, mi volt nálunk az utóbbi 30 évben.

A Bv. Országos Parancsnokság egyik osztályvezetője válaszolt hét kérdésünkre.

– *Mikor volt az utolsó kivégzés (és miért) az Alkotmánybíróság döntése előtt?*

– Két főt hajtottak végre 1988-ban ítéletet, mindketten emberölés büntetést követték el.

– *A halálbüntetés eltörlése után mennyien kaptak kegyelmet, és miért szabták ki rájuk a legsúlyosabb büntetést?*

– Az Alkotmánybíróság 1989-ben csak alkotmányellenesnek ítélte ezt a büntetési nemet és a köztársasági elnök moratóriumot hirdetett, vagyis a kivégzéseket nem lehetett végrehajtani. Ez öt esetet jelentett 1989-ben: valamennyien több emberen elkövetett emberölés miatt lettek felelőségre vonva. Végül életfogytiglani szabadságvesztésre változott a korábbi döntés. A bíróságok 1989-től már nem hoztak halálos ítéletet, de a Btk.-ból csak az 1993-as módosítással törölték el az erre vonatkozó paragrafust.

– *Mennyi közbüntényest végeztek ki 1960-tól 1988-ig?*

– Összeségében 115 főt hajtották végre az ítéletet, mindegyik esetben más büncselekmények mellett az emberölés minősített esete volt a fő ok. 1960-ban három, 1961-ben nyolc, 1962-ben hét, 1963-ban egy, 1964-ben hét, 1965-ben tizenegy,

1966-ban nyolc, 1967-ben négy, 1968-ban öt, 1969-ben hat, 1970-ben hat, 1971-ben két, 1972-ben öt, 1973-ban négy, 1974-ben két, 1975-ben négy, 1976-ban két, 1977-ben egy, 1978-ban egy, 1979-ben két, 1980-ban négy, 1981-ben négy, 1982-ben három, 1983-ban négy, 1984-ben két, 1985-ben két, 1987-ben öt és 1988-ban két elítélt kegyelmi kérvényét utasították el.

– *Előfordultak-e bírói tévedések az elítélt három évtized alatt?*

– A Bv. Országos Parancsnoksága nyilvántartásában nincsenek olyan adatok, hogy a bíróság ártatlant ítélte volna halálra.

– *A halálbüntetés eltörlése (megszüntése) után gyarapodtak-e a sikeres öngyilkosságok, komolyabb kísérletek?*

– Egyértelműen az a felelet, hogy nem.

– *A rendszerváltás után mi történt a rabtemetőkkel, napjainkban hová kerülnek a börtönben elhunytak, ha a hozzátartozók nem vállalják az elhantolás költségeit?*

– Az elmúlt években átlagosan 30-35 fő hunyt el esztendőként a bv. intézetekben egészségügyi okok következtében. Az úgynevezett rabtemetőket, úgy tudom, már az ötvenes években felszámolták. Márianosztrán például, ahol még megtekinthető, bár nem működik, időnként felbukkan Mindenszentekkor egy-egy rokon, halottak napján az intézet is el-elhelyez gyertyákat a dombon fekvő sírkertben. A börtönben meghaltak esetében – ha a hozzátartozó nem intézkedik vagy nincs ilyen – az intézet székhelye szerinti illetékes anyakönyvi hivatal jár el, és a területileg illetékes köztemetőben kapnak helyet, a költségeket a büntetés-végrehajtás fizeti.

– *Az eddigi tapasztalatok szerint 1989-től gyarapodtak-e bűnisméltések a gyilkosságért elítélt szabadulónál?*

– Nincs olyan statisztikánk, amely az

emberölésért felelősségre vontak visszaillesési mutatóját jelezni. Általánosságban az mondható el, hogy a jelenleg büntetésüket töltők körében magas a visszaesők aránya (61 százalék), és újabban, ha kis mértékben is (1-2 százalék), de folyamatosan növekszik ez a szám.

Vajon miért, hiszen a halálbüntetést elrendelőket azt ismételtetik, hogy esélyt kell adni a megtévedteknek és a polgárok védelmében bőven elegendő a bűncselekményt elkövetők szabadságvesztése. A „Ne csak őrizd, gyűlöld is!” egykori zord parancsa helyett az emberség legyen napjainkban a jellemző.

Kitűnő szakemberek dolgoznak a nevelés, végrehajtás különféle területein, ám úgy tűnik, ezeken a „szigeteken” nem egyformák a szokások, akárcsak a kolostorokban, elmeegógyintézetekben, laktanyákban, az állami gondozottaknál, a fertőző betegek zárt kórházi osztályain. Szinte minden attól függ, hogy az adott helyeken milyen erős a felvilágosítás és a belátásra bírás, az elszigeteltség kényszere és a jövőbe vetett hit: van-e értelme a gyötrődéseknek?

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön jól ismert „lakója”, *Katus Ferenc*, eddig 15 évet ült, legutóbb, 1991-ben fegyveres rablási kísérletért kapott 8 esztendő, de általában nem unatkozik. A BörtönÚjság levelezője, vaskos regény szerzője. Fegyelmik özönével, nagyszájúságával óvja személyiségét a teljes kiszolgáltatottságtól, és papírra vetett gondolataiból fölsejlik a börtön embertorzító hatása. Idézünk a + 1 fő töprengéseiből:

„Végigtekintve a magyar történelmet, láthatjuk, hogy a politikai okokból történt

kivégzéseknek olykor különös következményei lettek. Dózsa Györgyöt a legrettenőbb szenvedések között küldték a másvilágra, mégis példakép és legenda lett. Ugyanígy említhetjük *Batthyány Lajost*, az első felelős magyar miniszterelnököt, akinek megölése helyén ma örökmécses ég. De sorolhatnák még az aradi vértanúktól kezdve *Bajcsy-Zsilinszky Endrén* át *Nagy Imre*-ig a mártírok névsorát.

Mindez nem változtat azon, hogy napjainkban sokakban felmerül a halálbüntetés újbóli bevezetésének szükségessége. A különös kegyetlenséggel vagy aljas indokból elkövetett gyilkosságok hallatán az embereknek az az első gondolatuk, hogy az ilyen elvetemült tetteket márpedig halálra kell ítélni, nincs helyük a társadalomban. A törvényalkotók véleménye szerint nagyon nehéz ezt az igényt igazán egyértelműen elutasítani, illetőleg az igenlő álláspontot elfogadni. Itt elsősorban nem a büntetőjog elvei győzedelmeskednek, hanem sokkal inkább a humanizmus továbbfejlődése az, ami megakadályozhatja a halálbüntetés újbóli alkalmazását.

A mai legsúlyosabb büntetés Magyarországon az életfogytiglanig tartó szabadságvesztés. Be kell látni, hogy ez rendkívül szigorú, mert az elítélt akkor bocsátható feltételesen szabadon, ha büntetéséből a bíróság által meghatározott időtartamot (20-25 év) már letöltötte, és feltételezhető, hogy megjavulására bizton lehet számítani. A halálbüntetés helyett rászabott 25 év azonban végtelenül hosszú idő. Bármilyen súlyos bűncselekményt követett is el, ez iszonyú megtorlásnak tűnik. Negyedszázadot a rácsok mögött tölteni a szent humanizmus nevében talán rosszabb lehet, mint az önkéntes óhajból bekövetkezett kegyes halál.

Véleményem szerint az öt évig tartó szabadságvesztések még a kis idejű kategóriába tartoznak, ezek a leggyakrabban kiszabott büntetések, de a régi mondás szerint egy nap is sok a börtönben. Néhány esztendő még keservesen túl lehet élni valahogy, mert az ítélet megkezdésekor van perspektíva a jövőre nézve, amíg ezt tölti, más időpont nem fontos számára, írja, számolja a nehezen múlt hónapokat, és a felén túl már boldog: kifelé megy az időből.

Másként élik át ezt azok, akik nyolc-tíz vagy ennél is több évre rendezkednek be, kezdetben nem is törődnek a szabadulás dátumával. Majd letelik! – mondják, és kénytelenek beletörödni helyzetükbe. Túlnyomó részük visszaeső vagy súlyosabb bűncselekmények elkövetője. Sok éven át keveset érzékelnek a kinti világból, az nem is fontos számukra. Az idő múlását leginkább saját magukon veszik észre, megritkul, őszül a hajuk, gyakrabban fáj a lábuk, hátuk, gyomruk, szemük, gyorsabban öregszenek. A külvilágból annyit tudnak, hogy családjuk elhidegül tőlük, mind ritkábban kapnak levelet, csomagot, de sebjaj, gondolják, rövidesen szabadulok, ez a fő, azt hiszik, a szabadulásakor új időszakítás kezdődik.

Aztán vannak olyanok, mint az a nagyidős elítélt, akivel a tököli rabkórházban találkoztam. Tűt szúrt a mellkasába, a szíve fölé, öngyilkos akart lenni. Amikor arról faggattam, miért akar meghalni, különös filozófiai fejtegetésbe kezdett. »Élvezd az életet, amíg tudod, és ha nem megy, halj meg! Egy másodperccel halálod után teljesen mindegy, hogy csúf voltál-e vagy szép, egészséges vagy beteg, gazdag vagy szegény, becsületes vagy bűnöktől terhes. Halálod után mindezek értelmüket veszítik!«

Nyilvánvalóan megrettent nagy ítéleté-

től a hosszuidős ismerősöm, ezért gondolkodott és cselekedett ekképpen. Stephen Hawking, teljesen béna, de szellemileg tökéletesen ép angol fizikus véleménye szerint az idő, mint olyan, nem is létezik, csupán az ember agya alkotta meg a fogalmát, hogy rendszerezni tudja a világ dolgait. Az idő pedig létezik, a börtönökben mindenképpen és nekünk dolgozik, mert bármekkora ítéletet szabott is ki a bíróság, egyszerűen csak letelik!

Az „elvetemült” ember

„Az egyiknek sikerül,
a másiknak nem,
a sors olykor nem
tudja, mit akar...”
(dalszöveg)

Amikor a bűnt emlegetik, számosan elfeledkeznek arról, hogy ilyen jogi kategória nincs, inkább bűncselekményről, büntetről lehet beszélni, és azt mérlegelni: a szabadságvesztés a társadalom válasza, netán az elkövetők át- és megnevelésének szándéka. A büntetési eszmék mögött koronként, földrészenként, államonként sűrűn változtak az elméleti és gyakorlati fel fogások, a (jobbító?) akaratok hogyanjai, de a nagy általánosságot tekintve a módszerek mindig igazodtak a politikai rendszerekhez, a közvélemény kívánalmaihoz. Régtől tapasztalható a világban, hogy a börtönön belül elsősorban az alakoskodó, más szóval a konformista elítéltek (vamzerok) kerülnek jobb helyekre, mert hajlandók „együttműködni” a fegyőrökkel, nevelőkkel, különféle beosztású tisztekkel. Ebből az (is) következik, hogy hatalmas tévedésekkel minősít(het)nek magatartásokat, javasol(hat)-nak különféle kedvezmé-

nyekre valóban elvetemült, de Janus-arcúakat, nem törődve ama íratlan törvénnyel: az értelmetlen büntetés-végrehajtás mindig eredménytelen.

Amikor tanári diplomával rendelkező nevelőktől szerettem volna véleményt kapni Sopronkőhidán, a leírt kérdésekre – a fénymásolt íveket átvevő parancsnokok szerint – senki nem akart válaszolni. Később kiderült, hogy „aláaknázott” területre tévedtem, hiszen egyetlen bv. intézetben sem kedvelik a harci bárd kiásásával foglalkozni szándékozó civileket. Főleg az efféle befelé bandzsítással magyarázható, hogy nehéz tárgyilagos képet formálni csak a hivatásosok véleményét figyelembe véve, mert tetten érhető náluk az „uralkodó” véleményhez alkalmazkodó felfogás. Végül sikerült két „belső” feleleteit megkapni, de ragaszkodtak a teljes névtelenséghez, ők tudják, miért!

– *Általában milyen magaviseletűek az életellenes bűncselekményt vagy súlyos testi sértést okozó garázdák az intézet falain belül?*

1) – Az első bűncselekményes életellenes magatartása egyértelműen szabálytiszteletőbb, kiegyensúlyozottabb, mint a visszaeső vagy testi sértésért bezárt társaié. A testi sértésért bentlévők magatartásán a szabadságvesztés ideje alatt is érezhető a renitenskedés állandósulása. Akiknél az egyik vagy másik bűncselekmény nem először fordul elő, viselkedésük hasonlít a „mindennapi” elítéltekéhez.

2) – Az életellenes bűncselekményt vagy súlyos testi sértést okozó garázdáknál az intézet falain belül sem lehet egyértelmű véleményt alkotni, ami a magaviseletüket illeti. Vannak olyanok, akikre az ítélet alapján rá sem lehet ismerni, de ellenkező esetben a fegyház sem tartja vissza őket bizonyos cselekményektől.

– *Lehet-e visszatartó hatása, ha az életfogytiglan legalább 25 évig tartana, és addig nem részesülhetnének büntetéscsökkentésben, amnesztiában?*

1) – Csak részben, de olyan elítélttel foglalkozni, szinten tartani mentálisan, aki előtt nincs semmilyen pozitív cél, nagyon nehéz, szinte lehetetlen. Kötelességünk megakadályozni minden változási, változtatási szándékot, mert a cél nem az ember tönkretétele, hanem megváltoztatása akkor is, ha az ítélete „végtelen”.

2) – Biztosan lenne, viszont az eredményesebb bűncselekmény-felderítést még hatásosabbnak tartom.

– *A korábbi Btk. szerint halálra is ítéltetők majdani javulási esélyeit mennyiben határozza meg, hogy nem kell tartaniuk a kivégzéstől, tehát bebizonyíthatják az abolicionisták legfőbb érvének igazát, miszerint: „Nem hordozzák a gonoszsgót szívükben!”?*

1) – Az ember nem születik bűnözőnek, azzá a szociális és érzelmi környezete, saját fogyatékosága teszi. Hogy ezek a hatások milyen mélyen rögzülnek, lesznek állandóak és változtathatatlanok, azt az arra hivatott szakembereknek és a bíróságoknak kell eldönteniük.

2) – Megint az esettől és az egyéntől függ nagymértékben, akárcsak az illető magatartása.

– *Milyen jövőképük lehet azoknak a „fiatal felnőtteknek”, akik nagykorúságuk elérése után pár évvel követtek el rablógylósságot, szándékos emberölést?*

1) – Olyan, amit megmutatunk nekik, amilyenre felkészítjük. De ennél is fontosabb, hogy milyen környezetbe szabadul, ott hogyan fogadják, mit várnak el tőle, és milyen „őszinte” elképzelésekkel tér vissza a kinti életbe.

2) – Főszerepet játszhat a bűncselekmény „feldolgozása”, ami nem független az elítélt neveltetésétől, magatartásától, szociális környezetétől.

– *A napjainkban tapasztalható büntetés-végrehajtási gyakorlaton mennyit és hogyan változtatna a halálbüntetés visszaállítása? Milyen veszélyt jelentene egy esetleges népszavazás megakadályozása arra hivatkozva, hogy a kivégzések ellenkeznek a civilizált társadalmak szokásaival?*

1) – Elgondolkoztatná a leendő bűnelkövetőt. Lehet, hogy nem gátolná meg tette végrehajtásában, de ha már ez a tény néhány bűncselekményt megakadályozna, van értelme. A statisztika szerint ugyan a halálbüntetés sehol nem elrettentő, visszatartó erő, de mind több országban indítanak „harcot” a visszaállítás érdekében. A civilizációra hivatkozva sokszor követtek el nagy hibákat az emberek.

2) – A halálbüntetés eltörlését a nyugat-európai gyakorlathoz igazították a döntéshozók. Ezen változtatni is csak ebben a szellemben lehet.

Anyaggyűjtés közben számtalanszor eszembe jutott a „kutyából nem lesz szalonna!” népi bölcsesség értelmezésének hogyanja, miközben igyekeztem alulnézetből, a rabok szemszögéből is elemezni a bitó esetlegességének lélektani hatásait. Mit is jelent(het) a kényszerű, illetve az ítélet súlyossága miatt (pl. 25 év) önként vállalt

(suicid) kivégzés, netán az a tudat, élve nincs kiút a falak közül. Nem hallgathatok arról, hogy a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben a fegyőrök és tisztek igen jelentős százalékanak fogalma sincs arról, merre van az egykori rabtemető. Ami ennél is figyelemre méltóbb: néhányan a parancsnoki beosztásban lévők közül sem tudják, hogy a szántóföldek közé zárt, elkerített sírkert sarkában kaptak helyet azon Győr-Moson-Sopron megyei forradalmárok kopjafái, akiket az 1956-os eseményekben való részvételért végeztek ki. Pedig a valamiért halálra ítélték földi maradványainak helyéről nem lenne szabad elfeledkezni, a kilehelt lelkekkel kapcsolatos magatartásról ajánlatos volna néhány sort elolvasatni Dosztojevszkij *Feljegyzések a holtak házából* című művéből azokkal, akik nem érzik értik a társadalmi fejlődéshez, polgárosodáshoz szükséges lelki-szellemi-kegyeleti kultúra lényegét:

„Végre bejött az altiszt fegyveresen és csákóval a fején, mögötte két ór. Lépéseit egyre lassítva közeledett, és értetlenül nézte az elcsendesedett rabok rászzegeződő, szigorú tekintetét. Meghökkenette a teljesen meztelen, kiszikkadt holttest látványa, amelyen csak a bilincsek maradtak. Hirtelesen meglazította az állszíját, levette csákóját, bár ez egyáltalán nem volt követelmény, és széles mozdulattal keresztet vetett... ezt is anya szülte! – és odébb ment...”

Hajnal László Gábor